

ELS FILMS DE PROPAGANDA DE GUERRA

per PERE CALDERS

"El cost elevat de la realització dels films fa que els països en els quals la població és més rica, més nombrosa i concentrada en una major proporció a les grans ciutats, comptin amb una superioritat cinematogràfica innegable. Es per això que els Estats Units, degut a les seves incomparables possibilitats d'amortització, han adquirit el primer lloc en el mercat del món." Aquesta opinió de René Clair, situant la superioritat innegable del cinema americà en un terreny purament comercial, em sembla prou justa perquè tothom s'avingui a convenir-hi. Aquest domini de mercats, i el que això suposa en diners, ha donat als Estats Units unes possibilitats d'adquisició de valors fora de l'abast de les altres indústries nacionals. Grans temes, grans directors i grans actors han estat comprats a Europa, fins al punt que potsar no hi ha cap pel·lícula americana classificada entre les millors que no compti, en una proporció més o menys gran, amb aquests ajuts importats.

El film típicament americà, cent per cent — com diuen ells —, la comèdia musical o el tema que canta les excel·lències de la vida del país, representa gairebé sempre el pitjor tipus de cinema.

Sigui com sigui, a desgrat de les seves limitacions en el terreny de l'esperit, el cinema americà compta amb mitjans formidables i posat al servei d'una feina de divulgació o de propaganda, sembla que hauria d'aconseguir realitzacions extraordinàries. Però a l'hora de comprovar-ho, els resultats obtinguts no confirmen cap esperança.

Els Estats Units es veuen de sobte — ells mateixos van repetint que els agafaren desprevinguts — barrejats en una guerra terrible. En pocs dies, perden posicions llargament guardades i protegides, vaixells de guerra, material i homes. Tota la nació es commou, i és empresa la mobilització de tots els recursos i entre aquests, és clar, el cinema.

Fa l'efecte — jo juraria que va anar així — que algun funcionari oficial elevat devia reunir els representants de la indústria cinematogràfica per a explicar-los la necessitat de produir films de propaganda. Els representants hi estigueren d'acord i, cada un d'ells al front de la seva raó social, devia convocar els col·laboradors més qualificats per a donar-los l'ordre de canviar el pla de producció. A partir d'aquí, el propòsit devia realitzar-se d'una manera primària, elemental: "Farem sis comèdies musicals, amb *números* patriòtics, deu obres per a combatre l'espionatge als Estats Units, tres exposant l'esperit de revolta en els països ocupats pels nazis, dos de la guerra en el mar i dos de la guerra aèria. Això ens ocuparà un any, i valdrà tants milions." Fet això, d'acord amb la mentalitat americana, ja s'havia aconseguit el més important. La resta era qüestió de detalls; per exemple, tothom estigué d'acord que calia presentar, sempre, els nazis com uns dolents patològics, sense remei. Tots els altres seleccionats i acumulats pacientment per a fer papers de *gangster* o de presidari, farien de comandant alemany o de noble japonès en funcions d'espia.

Calia, també, presentar la sort de viure en un país on les fonts de soda i els *hot-dogs* estan a l'abast de tothom, i en el qual el president pot ésser visitat per qui se'n faci el propòsit. De debò, no he pogut descobrir cap més preocupació sensible en aquest programa colossal de propaganda. Amb aquest bagatge, d'entre dotzenes de pel·lícules idiotes, només em semblen dignes de retenir uns quants títols, entre els quals posaria: *L'hora fatal*, *Els invasors*, *Mrs. Minniver*, *Casablanca*, *Els qui van saber morir*, *Una llàgrima i un sospir*, i *Boires del Nord*. És possible que n'oblidi alguna, i és possible, també, que amb un altre esperit de selecció la llista pugui ampliar-se o reduir-se. De totes maneres, tenint en compte que els Estats Units han arribat a produir sis cents films en un any, les conclusions que s'obtinguin seran sempre desoladores per a la qualitat del seu cinema.

L'enumeració dels films per als quals el qualificatiu de dolents és piadós, seria llarguíssima. Aquest tema repetit constantment del xicot que, a desgrat de tenir bon fons, es desentén dels problemes de la guerra perquè li agrada viure, i va fent l'americà despreocupat fins que algú li fa veure les coses, denota una malaltia d'imaginació. El xicot festeja noies i parla de fer diners, fa el sord a les crides invocant el record de Pearl Harbor, i exhibeix un cinisme tot endrecat fins que un altre dels protagonistes s'avança cap al primer pla i fa el discurs patriòtic obligat: "Magrada aquest país. Hem de conservar el que conquistarem els nostres avantpassats en lluita contra els pells roges. Estic disposat a donar la vida per l'Oncle Sam i per l'estàtua de la Llibertat." El xicot, en escoltar això, se sent tota la consciència remoguda i s'allista a la infanteria de marina o a l'aviació. Aquesta troballa impagable ha servit de suport a unes quantes pel·lícules i, pel que sembla, constitueix encara una idea en plena explotació.

Un altre personatge modèlic de la propaganda americana és el policia del film *Un lleuger error*. Aquest policia és destinat a vigilar un consolat alemany dels Estats Units, i pren possessió del càrrec amb una exaltació del sentiment democràtic i un esperit lliure tan acusat, que es fica pertot arreu, renya el cònsol i fa parlaments patriòtics a tot el personal alemany. Tenint en compte que l'acció transcorre abans de l'entrada dels EE. UU. a la guerra, cal reconèixer que l'home té un gran tremp. Més endavant, el policia festeja amb una empleada nazi del consolat; la porta a un parc d'atraccions i a un bar, on la convida a prendre *coca-cola*. "¿Veus? —li diu—. Això és la vida americana." La noia queda embadalida, s'enamora del policia i renega de les seves idees. I cal advertir que la pel·lícula és seriosa, amb propòsit de produir esgarriances. El cònsol alemany és tan dolent que mata un lloro, que la seva dona estima molt, enviant-li raïm emmetzinat per mitjà d'una agència de missatgers.

Amb els dòlars gastats en imbecilitats d'aquest tipus —podria esmentar-ne fins a fatigar el lector— qualsevol país

segur la que posseeix un art popular més ric, i a estones més dramàtic. Separada per la mar i per la desídia de l'administració forastera de la vida de les seves germanes insulars i peninsulars, els seus pobles, si no la ciutat, han estat fins poc ha un món a part; si això els ha privat de benifets, ha tingut en canvi la virtut de mantenir en tota llur pureza els vells costums.

L'art evissenc és molt variat i en alguna de les seves realitzacions presenta unes característiques netament acusades.

La música evissenca, en canvi, és pobre i monòtona, tant la que es refereix a la instrumental com a la vocal. D'això deriva, és natural, una pobresa en les cançons populars. La majoria de les vegades la cançó és improvisada amb enginy a mesura que es canta, però rarament surt prou graciosa tota ella perquè el temps la conservi; la inhabilitat del cantant d'una terra pràcticament sense música pròpia allargassa la cançó i no sap trobar-li un final. No cal dir que, altrament, es troben plenes d'imperficcions. Aquestes cançons, cadencioses, solen ésser uns recitats al compàs de sons que gairebé sempre són els mateixos; n'hi ha de religioses, d'històriques, d'amoroses, de picaresques i d'humorístiques.

Garbellant entre el munt quantió de cançons se'n troben, evidentment, d'enginyoses i d'altres plenes de sentiment. Per exemple, el començament d'aquesta vella complota, de Sant Agustí, pot figurar en qualsevol cançoner català:

*Qui té tristor nit i dia
tant li és ombra com sol,
poc s'alegra en companyia
i es mortifica tot sol;*

la improvisació, però fa que la cançó aviat es perdi en divagacions i esdevingui pesada. *Sa rondaina d'En Canal de Sant Joan*, de Sa Cala, té així mateix un bon començament:

*Estant en presència vostra
una cançó vui cantar,
unes paraules ben clares
si les voleu escoltar.
Amb elles us daré a entendre
coses que heu de ben pensar.
Si Déu me dóna sa graci
i em manté s'habilitat,
vos en diré una rondaina
de coses des temps passat
i algunes de ses que vénen
tal com està preparat.
Si trobau falta alguna
digau-m'ho per caritat,*

menys amo del mercat hauria pogut posar en marxa una propaganda que evidenciés realment la necessitat d'un esforç de guerra i fes comprendre, fins a les intel·ligències menys cultivades, el que de debò és repugnant en el règim nazi i en els altres que l'imiten.

Però en mans dels americans, si algú no els il·lumina i no canvien de jeia, només podem demanar que alguns d'aquests films no caiguin en poder dels alemanys. A desgrat dels legítims maldecaps que els torturen, se sentirien íntimament afalagats.